

Н. В. Шульжук

УКРАЇНСЬКА МОВА

(за професійним спрямуванням)

УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Н. В. Шульжук

Наталія Шульжук

УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)
Навчальний посібник
для здобувачів вищої освіти
спеціальності І7 «Терапія та реабілітація»

Рівне
2025

*Рекомендовано до друку
на засіданні вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 1 від 30 січня 2025 року)*

Рецензенти:

Мединська Наталія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука;

Хом'як Іван Миколайович, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкового навчання Національного університету «Острозька академія», академік Академії наук вищої школи України, заслужений працівник освіти України.

Ш 95

Шульжук Н. В.

Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності І7 «Терапія та реабілітація». Рівне : РДГУ, 2025. 225 с.

У навчально-методичному посібнику подано матеріали для опрацювання тем із навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», покликаної сформувати в здобувачів вищої освіти високий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній і писемній формах, а також виробити навички практичного володіння мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами реабілітолога.

Завдання у посібнику систематизовано відповідно до змістових модулів навчальної дисципліни: «Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного мовлення», «Професійна комунікація», «Граматичні засоби та прийоми стандартизації мови професійних текстів. Наукова комунікація як складник фахової діяльності».

Система завдань до кожного практичного заняття побудована за висхідним принципом – від орфографічно-пунктуаційної грамотності та стилістичної виразності до комунікативної доцільності й оптимальності, що уможливує не лише формування культури мовлення майбутніх реабілітологів, а і їх комунікативної грамотності як потужного чинника професійної майстерності фахівця.

ПЕРЕДМОВА

Здатність спілкуватися державною мовою – одна із базових потреб члена соціуму й запорука його кар'єрного зростання. Тому в навчальних планах освітньо-професійних програм з-поміж обов'язкових компонентів циклу загальної підготовки передбачена навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спілкуванням)». Остання покликана не лише сформувавши орфографічну й пунктуаційну грамотність здобувачів вищої освіти, а і їх комунікативно-прагматичні уміння і навички у професійному мовленні. Йдеться про здатність майбутніх фахівців комунікативно виправдано послуговуватись засобами мови в різних мовленнєвих ситуаціях з урахуванням їх параметрів та із дотриманням етикету ділового спілкування.

Більшість науковців перспективною для розв'язання визначених освітніх завдань вважає модель навчання рідної мови, що ґрунтується на поєднанні функційно-стилістичного, комунікативно-прагматичного, соціокультурного та компетентнісного підходів. Саме на їх основі побудовані завдання у пропонованому посібнику, який орієнтований не лише на мовне навчання, а й мовне виховання і формування усвідомленої позитивної мовленнєвої поведінки здобувачів вищої освіти.

Фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а передусім як засіб комунікації, впливу, самовираження особистості, тому у посібнику робота над мовною теорією підпорядкована інтересам мовленнєвого розвитку майбутніх фахівців-реабілітологів, формуванню їх комунікативно-прагматичних навичок, що уможливають у перспективі ефективну комунікацію в галузі професійної діяльності.

Зміни в спілкуванні членів соціуму на початку ХХІ століття внаслідок персоніфікації особистості помітно ускладнюють їх комунікативну взаємодію, у зв'язку з чим виникає необхідність формування комунікативної грамотності мовця, який виявляє здатність адекватно застосовувати норми й правила безконфліктного спілкування та здійснювати ефективний мовленнєвий вплив на співрозмовника, досягаючи мети і зберігаючи комунікативну рівновагу. У зв'язку з цим у посібнику запропоновані ситуативно-творчі завдання, що в умовах змодельованих ситуацій спонукають здобувачів освіти робити вибір адекватних мовних засобів для досягнення комунікативної мети, виявляючи здатність уникати мовленнєвої поведінки, спрямованої на відкритий (мовленнєва агресія) або прихований (мовленнєва маніпуляція) вербальний вплив на адресата з метою образи, дискредитації.

Система завдань до кожного практичного заняття побудована за висхідним принципом – від орфографічно-пунктуаційної грамотності та стилістичної виразності до комунікативної доцільності й оптимальності, що уможливорює не лише формування культури мовлення майбутніх реабілітологів, а і їх комунікативної грамотності як потужного чинника професійної майстерності фахівця.

Завдання у посібнику систематизовано відповідно до змістових модулів навчальної дисципліни: «Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного мовлення», «Професійна комунікація», «Граматики засоби та прийоми стандартизації мови професійних текстів. Наукова комунікація як складник фахової діяльності».

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного мовлення

Тема 1. Українська мова – державна мова українського народу

Предмет і завдання курсу, його наукові основи. Мовне законодавство та мовна політика в Україні. Державна мова крізь призму європейського досвіду державотворення. Поняття національної та літературної мови. Найістотніші ознаки літературної мови. Функції і престиж мови. Мова професійного спілкування як функційний різновид української літературної мови. Поняття про професійну комунікативну компетенцію фахівця-реабілітолога.

Тема 2. Основи культури української мови

Мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора (реабілітолога). Поняття мовної норми. Типи мовних норм. Комунікативні ознаки культури мови: правильність, точність, логічність, багатство, чистота, доречність, виразність.

Комунікативна професіограма фахівця. Культура мовлення фахівця-реабілітолога як показник рівня його освіченості, загальної культури, національної самосвідомості, громадянської активності. Мовні стереотипи в комунікації студентів-реабілітологів на різних мовних рівнях, типові помилки та способи їх виправлення.

Тема 3. Словники у професійному мовленні

Лексикографія як наука про укладання словників. З історії українського словникарства. Типи словників. Роль словників у підвищенні мовленнєвої культури фахівця-реабілітолога.

Мовленнєвий етикет, його національна специфіка. Стандартні етикетні ситуації. Парадигма мовних формул.

Тема 4. Стилі сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні

Функційні стилі української мови та сфера їх застосування. Основні ознаки функційних стилів.

Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового і розмовного стилів. Мова професійного спілкування фахівця-реабілітолога. Особливості мовної організації текстів офіційно-ділового та наукового стилів.

Текст як форма реалізації мовнопрофесійної діяльності. Композиція професійного тексту. Мовностилістичні особливості професійного тексту.

Змістовий модуль 2

Професійна комунікація

Тема 5. Спілкування як інструмент професійної діяльності

Спілкування і комунікація. Функції спілкування. Види, типи і форми професійного спілкування. Гендерні аспекти спілкування. Основні закони спілкування. Ефективні стратегії і тактики спілкування. Поняття про комунікативну грамотність та конфліктогенні мовні засоби. Мовленнєва агресія. Мовленнєва маніпуляція. Невербальні компоненти спілкування. Поняття ділового спілкування. Інтернет-спілкування як комунікативний канал XXI століття. Інформаційна культура в добу глобалізації.

Тема 6. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації

Класифікація документів. Національний стандарт України ДСТУ 4163–2003. Вимоги до змісту та розташування реквізитів. Вимоги до бланків документів. Правила

написання ділових паперів. Документація фахівця-реабілітолога та керівника підрозділу/установи.

Поняття про документацію з кадрово-контрактних питань, довідково-інформаційні документи та службове листування.

Документація з кадрово-контрактних питань (характеристика, рекомендаційний лист, заява, автобіографія, особовий листок з обліку кадрів, наказ, трудова книжка, трудовий договір, трудова угода).

Тема 7. Риторика і мистецтво презентації

Поняття про ораторську (риторичну) компетенцію. Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання. Мистецтво аргументації. Техніка і тактика аргументування.

Мовні засоби переконування. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. Види публічного мовлення. Презентація як різновид публічного мовлення. Типи презентацій. Мовленнєві, стилістичні і комунікативні принципи презентації. Культура сприймання публічного виступу. Уміння ставити запитання, уміння слухати.

Документація з кадрово-контрактних питань (резюме, мотиваційний лист).

Тема 8. Культура усного професійного спілкування

Особливості усного спілкування. Способи впливу на людей під час безпосереднього спілкування. Індивідуальні та колективні форми професійного спілкування. Функції та види бесід. Стратегії поведінки під час ділової бесіди. Співбесіда з роботодавцем. Етикет телефонної розмови. Візитна картка як атрибут ділової людини.

Довідково-інформаційні документи (прес-реліз, повідомлення про захід, звіт, службова записка, пояснювальна записка).

Тема 9. Форми колективного обговорення професійних проблем

Мистецтво перемовин. Збори як форма прийняття колективного рішення. Нарада. Дискусія. «Мозковий штурм» як евристична форма, що активізує креативний потенціал співрозмовника під час колективного обговорення проблеми. Технології проведення мозкового штурму.

Довідково-інформаційні документи (рапорт, довідка, протокол, витяг із протоколу).

Етикет службового листування. Класифікація листів. Реквізити листа та їх оформлення.

Змістовий модуль 3

Граматичні засоби та прийоми стандартизації мови професійних текстів. Наукова комунікація як складник фахової діяльності

Тема 10. Граматичні засоби та прийоми стандартизації мови професійних текстів

Морфологічні норми в діловому мовленні. Граматичні парадигми іменника, прикметника у ділових текстах. Граматична парадигма числівника. Граматична парадигма дієслова та його форм у ділових документах. Синтаксичні особливості професійного тексту.

Тема 11. Українська термінологія у професійному спілкуванні

Історія і сучасні проблеми української термінології. Роль термінології в професійному мовленні. Становлення українських галузевих термінологій.

Термін та його ознаки. Термінологія як система. Співвідношення національних та запозичених одиниць у галузевих терміносистемах.

Ступінь спеціалізації термінів. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія. Професіоналізми і номенклатурні назви в галузі охорони здоров'я.

Нормування, кодифікація і стандартизація термінів. Українські електронні термінологічні словники.

Тема 12. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні

Становлення і розвиток наукового стилю української мови.

Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки. Мовні засоби наукового стилю.

Оформлення результатів наукової діяльності. План, тези, конспект як важливі засоби організації розумової праці. Анотація і реферат як жанри академічного письма. Анотування і реферування наукових текстів. Рецензія, відгук як критичне осмислення наукової праці. Стаття як самостійний науковий твір. Вимоги до наукової статті.

Основні вимоги до виконання студентських наукових робіт (курсівих, дипломних та ін). Основні правила бібліографічного опису використаних джерел. Правила оформлення покликань.

Науковий етикет. Поняття академічної доброчесності та відповідальності. Принципи академічної доброчесності.

Проблеми редагування наукових текстів. Типові помилки під час перекладу наукових текстів українською мовою. Вибір синонімічних еквівалентів під час перекладу наукових текстів. Особливості перекладу термінів. Редагування наукового фахового тексту.

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни – сформувати національно-мовну особистість, яка спроможна комунікативно виправдано спілкуватися у професійній сфері в усній і писемній формах, володіє практичними вміннями й навичками в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Завдання навчальної дисципліни:

- виховувати повагу до української мови, усвідомлюючи її статус як державної;
- забезпечити досконале володіння нормами сучасної української літературної мови та дотримання вимог культури усного і писемного мовлення;
- виробити навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у сфері професійного спілкуванні та оперування фаховою термінологією, редагування професійних текстів;
  - ознайомити зі словниками, довідниками, які сприяють удосконаленню мовленнєвої культури майбутнього фахівця-реабілітолога;
  - навчити обирати функційні стилі (та їх підстили), жанри відповідно до параметрів комунікативної ситуації;
  - навчити укладати тексти організаційної, розпорядчої, щодо особового складу, довідково-інформаційної, обліково-фінансової документації та оформляти її відповідно до вимог;
  - сприяти формуванню комунікативно-прагматичних умінь і навичок здобувачів вищої освіти у професійному спілкуванні, спонукаючи їх до самореалізації і дотримання етикету ділового спілкування;
  - сприяти розвиткові креативних здібностей здобувачів вищої освіти та активізації їх пізнавальних інтересів як основи для формування професійної майстерності.

Прогнозовані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні

знати:

- основні ознаки офіційно-ділового та наукового стилів як основи для формування комунікативних навичок у сфері професійного спілкування фахівця-реабілітолога;
- мовні норми сучасної української літературної;
- мовні засоби, що уможливають конструктивну комунікативну взаємодію у сфері професійного спілкування;

- комунікативно-стилістичні якості мовлення, що уможливають реалізацію ефективних комунікативних стратегій і тактик у сфері професійного спілкування фахівця-реабілітолога;

- засоби стандартизації текстів українською мовою та вимоги до укладання ділових паперів;

вміти:

- застосовувати норми сучасної української літературної мови у практичній діяльності;

- правильно використовувати різні мовні засоби відповідно до комунікативних намірів, влучно висловлювати думки для успішного розв'язання проблем і завдань у професійній діяльності фахівця-реабілітолога;

- сприймати, відтворювати, редагувати тексти офіційно-ділового й наукового стилів;

- скорочувати та створювати наукові тексти професійного спрямування, складати план, конспект, реферат та ін., робити необхідні нотатки, виписки відповідно до поставленої мети;

- складати різні типи документів, правильно добираючи мовні засоби, що репрезентують їх специфіку;

- розуміти значення термінів, професіоналізмів та доцільно вводити їх у текст;

- користуватися лексикографічними джерелами, довідниками, інтернет-ресурсами, які сприятимуть удосконаленню мовної культури майбутнього фахівця-реабілітолога;

- вільно користуватися різними функційними стилями і їх підстилями у навчальній діяльності та професійному вжитку;

- продукувати неконфліктогенні тексти у професійній діяльності реабілітолога й підтримувати ефективну комунікативну взаємодію зі співрозмовниками у будь-яких мовленнєвих ситуаціях;

- укладати тексти промов, повідомлень на задану тему.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного мовлення

Тема 1. Українська мова – державна мова українського народу

Контрольні питання

1. Предмет і завдання курсу, його наукові основи.

2. Мовне законодавство та мовна політика в Україні. Державна мова крізь призму європейського досвіду державотворення.

3. Поняття національної та літературної мови. Найістотніші ознаки літературної мови. Функції і престиж мови.

4. Мова професійного спілкування як функційний різновид української літературної мови. Професійна мовно-комунікативна компетенція.

Здобувачі вищої освіти повинні

знати:

- визначення понять, передбачених темою;

- законодавчі основи професійного мовлення;

- функції мови в суспільстві;

- законодавчі та нормативно-стильові основи професійного спілкування;

- складники професійної мовно-комунікативної компетенції;

вміти:

- послуговуватись поняттями, що розкривають зміст теми;

- коментувати положення нормативних документів, які визначають суть мовної політики в Україні;

- розрізняти поняття «національна мова» і «літературна мова»;
- визначати ознаки професійного спілкування;
- аналізувати мовну ситуацію в Україні та визначати чинники ефективної мовної політики.

Рекомендована література:

- Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення. Чернівці : Книги – XXI, 2005. 496 с.
- Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2019. 622 с.
- Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення : професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 480 с.
- Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного спілкування : навч. посібник / Л. Є. Гапонова, В. М. Голенко, Н. В. Леонова та ін. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2014. 55 с.
- Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/76996.html>
- Коцюбовська Г. А., Гапонова Л. Є. Практичний курс з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей. Дніпро : Біла К. О., 2018. 38 с.
- Кучерук О. Естетичний коментар як засіб формування культури мовлення. *Урок української*. 2002. № 7. С. 32–34.
- Макарець Ю. С. Мовний вимір національної безпеки України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 68. С. 37–44.
- Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : Академія, 2007. 360 с.
- Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник. Київ : ВД Професіонал, 2013. 496 с.
- Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні: модул. курс : навч. посіб. для студентів вузів. 4-те вид. Київ : Центр учбової літ., 2019. 592 с.
- Основи культури фахової мови : навч. посіб. / укл.: Г. А. Коцюбовська, Н. А. Баракатова. Дніпро : НМетАУ, 2018. 36 с.
- Пентиліук М. та ін. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2019. 220 с.
- Полтавська О. М. Вивчення української мови (за професійним спрямуванням) : теоретичний і практичний аспекти : навч. посібник. Алчевськ : ДонДТУ, 2012. 189 с.
- Степаненко М. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2023. 536 с.
- Українська мова за професійним спрямуванням: теорія і практика : навч. посіб. / Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 424 с.
- Український правопис. Київ : Наук. думка, 2019. 390 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pra_vopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf
- Черемська О. С., Сухенко В. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. Харків : ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця, 2018. 435 с.
- Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Алерта, 2023. 536 с.
- Ямчук П. М. Філософія буття української мови в ціннісно-смісловому контексті ХХ–ХХІ століть. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* : зб. наук. пр. Одеса, 2018. Вип. 32, т. 3. С. 143–148.

Ключові поняття: державна мова, мова національної меншини, мовне законодавство, мовна політика, національна мова, літературна мова, мова професійного спілкування, професійна мовно-комунікативна компетенція.

Завдання для аудиторного виконання

Завдання 1. Прокоментуйте висловлювання про мову. Які функції мови виокремлюють автори висловлювань?

«Мова – людське мовлення – невичерпне джерело різних скарбів. Мова – інструмент, через посередництво якого людина формує думки і почуття, настрої, бажання, волю, і діяльність. Інструмент, через посередництво якого людина впливає на інших людей, а інші впливають на неї; мова – первинна і найнеобхідніша основа людського суспільства» (Луї Єльмслев, данський мовознавець, автор оригінальної структуралістської теорії мови).

«Мова – це також обличчя народу, воно тяжко спотворене. В такій ситуації, в будь-якій, а в такій особливо, держава повинна мати глибоко продуману гуманітарну політику, створювати механізми ефективного впливу, координувати зусилля вчених і митців. Бо за таких деструкцій, у перехідний період, це життєво необхідно – накреслити шляхетні обриси своєї культури» (із лекції Ліни Костенко в Києво-Могилянській академії 1999 р.).

«Природа немає органів мовлення, але створює мови й серця, через посередництво яких говорить та відчуває» (Йоган Вольфганг Гете, мислитель і високоінтелектуальна особистість, німецький поет, драматург, прозаїк, театральний режисер і критик XVIII–XIX ст., науковець).

«Мовлення – надзвичайно потужний засіб, але треба мати чимало розуму, щоб користуватися ним» (Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, німецький філософ XIX століття, який створив системну теорію діалектики).

Завдання 2. Прочитайте прислів'я, в яких узагальнено народні погляди на культуру мовлення. Прокоментуйте, які якості мовлення роблять його хорошим, а які народ засуджує.

Що маєш казати – наперед обміркуй.

Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.

Не говори, що знаєш, але знай, що говориш.

Слово – не стріла, а глибше ранить.

Дурний язик голові не приятель.

Слова ласкаві, та думки лукаві.

Шабля ранить голову, а слово – душу.

Гостре словечко коле сердечко.

Від теплого слова і лід розмерзається.

Умій вчасно сказати, умій і замовкнути.

Не хочеш почути поганих і дурних слів, не кажи їх сам.

Краще мовчати, ніж брехати.

Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже.

Завдання 3. Які критерії, на вашу думку, слід враховувати при оцінюванні усної відповіді здобувача вищої освіти? Skorиставшись прислів'ями, представленими у попередньому завданні, запропонуйте свою схему аналізу усної відповіді своїх одногрупників.

РОБОТА В ГРУПАХ

Завдання для першої групи

Перегляньте статті Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. (URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/76996.html>). На основі запропонованого тексту підготуйте повідомлення на 3–5 хвилин (можна із презентацією) про особливості функціонування української мови як державної на території України.

Зверніть увагу на текстові фрагменти, виділені курсивом.

Стаття 1. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні

1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова.
2. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації.
3. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави.
4. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні визначається виключно Конституцією України.
5. Порядок функціонування і застосування державної мови визначається виключно законом.

6. Навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, зокрема навмисне застосування її з порушенням вимог українського правопису і стандартів державної мови, а також створення перешкод та обмежень у застосуванні української мови тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

7. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом.

8. Українська мова як єдина державна мова виконує функції мови міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, а також є фактором єдності і національної безпеки України.

Стаття 2. Сфера дії Закону

1. Цей Закон регулює функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя, визначених цим Законом, на всій території України.

2. Дія цього Закону не поширюється на сферу приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів.

3. Порядок застосування кримськотатарської мови та інших мов корінних народів, національних меншин України у відповідних сферах суспільного життя визначається законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Стаття 3. Завдання Закону

1. Завданнями цього Закону є:

- 1) захист державного статусу української мови;
- 2) утвердження української мови як мови міжетнічного спілкування в Україні;
- 3) забезпечення функціонування державної мови як інструмента об'єднання українського суспільства, засобу зміцнення державної єдності та територіальної цілісності України, її незалежної державності і національної безпеки;

4) забезпечення застосування української мови як державної на всій території України у сферах суспільного життя, визначених цим Законом, а також у міжнародному спілкуванні, під час здійснення посадовими та службовими особами представницьких функцій;

5) забезпечення розвитку української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації;

б) підтримка української мови шляхом сприяння:

- а) володінню українською мовою громадянами України;
- б) розвитку української жестової мови як основного або одного з основних засобів спілкування жестомовних осіб. Статус, засади та порядок застосування української жестової мови визначаються законом;

в) застосуванню української мови відповідно до вимог українського правопису та інших стандартів державної мови;

г) вживанню замість іншомовних українських слів, словосполучень і термінів у разі, якщо в українській мові існують рівнозначні відповідники, та підвищенню рівня обізнаності громадян про них;

г) запобіганню вульгаризації української мови та змішування її з іншими мовами;

д) поширенню знань про українську мову та її роль у розвитку української та європейської культур;

е) популяризації діалектів і говірок української мови та їх збереженню;

є) вивченню української мови в Україні та за кордоном;

7) поширення української мови у світі та сприяння в задоволенні мовних потреб закордонних українців і громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за межами України.

Стаття 6. *Обов'язок громадянина України володіти державною мовою*

1. *Кожний громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою.*

2. Держава забезпечує кожному громадянину України можливості для опанування державної мови через систему закладів дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, освіти дорослих, а також через підтримку неформальної та інформальної освіти, спрямованої на вивчення державної мови.

3. Держава організовує безкоштовні курси української мови для дорослих та забезпечує можливість вільно опанувати державну мову громадянам України, які не мали такої змоги.

Стаття 7. *Обов'язок володіти державною мовою для набуття громадянства України*

1. *Особа, яка має намір набуття громадянства України, зобов'язана засвідчити відповідний рівень володіння державною мовою.*

Особи, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу у Збройних Силах України та нагороджені державною нагородою, і особи, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, мають право на набуття громадянства України без засвідчення рівня володіння державною мовою. Такі особи зобов'язані опанувати державну мову на рівні, визначеному законодавством, упродовж одного року з дня набуття громадянства.

2. Вимоги до рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства України, визначає Національна комісія зі стандартів державної мови.

3. Складання іспиту на рівень володіння державною мовою, необхідний для набуття громадянства України, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 9. *Особи, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків*

1. *Володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків зобов'язані:*

1) *Президент України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, інші члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади та їх заступники, Глава Адміністрації Президента України та його заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України та його заступники, Голова Служби безпеки України та його заступники, Голова Служби зовнішньої розвідки України та його заступники, Генеральний прокурор та його заступники, керівники регіональних та місцевих прокуратур, керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та його заступники, члени Ради Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Голова Антимонопольного комітету України, інші державні уповноважені Антимонопольного комітету України, голови територіальних відділень Антимонопольного комітету України, члени Національного агентства з питань запобігання корупції, члени Національної комісії зі стандартів державної мови, члени Центральної виборчої комісії, члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, члени національних комісій регулювання природних монополій, члени Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, члени інших державних колегіальних органів, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України та його заступники, Голова Фонду державного майна України та його заступники, постійні представники Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Президента України у*

Конституційному Суді України, Директор Національного антикорупційного бюро України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його представники, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим та його заступники, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим та його заступники, міністри Автономної Республіки Крим, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим та його заступники;

2) депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, посадові особи органів місцевого самоврядування;

3) державні службовці;

4) голови місцевих державних адміністрацій, їх перші заступники та заступники;

5) службовці Національного банку України;

6) особи офіцерського складу, які проходять військову службу за контрактом;

7) особи начальницького (середнього і вищого) складу Національної поліції, інших правоохоронних та розвідувальних органів, посадові особи інших органів, яким присвоюються спеціальні звання;

8) особи рядового, сержантського і старшинського складу Національної поліції, інших правоохоронних, розвідувальних органів, інших органів, яким присвоюються спеціальні звання;

9) прокурори;

10) судді, які обрані чи призначені відповідно до Конституції України та здійснюють правосуддя на професійній основі, члени та дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Вищої ради правосуддя;

11) адвокати;

12) нотаріуси;

13) керівники закладів освіти всіх форм власності;

14) педагогічні, науково-педагогічні і наукові працівники, крім іноземців чи осіб без громадянства, які запрошені до закладів освіти та/або наукових установ та працюють на тимчасовій основі як наукові, педагогічні, науково-педагогічні працівники або викладачі іноземної мови;

15) медичні працівники державних і комунальних закладів охорони здоров'я;

16) посадові та службові особи підприємств, установ і організацій державної і комунальної форм власності, не визначені в підпунктах 1-15 частини першої цієї статті, крім осіб, які не є громадянами України.

2. Володіти державною мовою зобов'язані особи, які претендують на обрання чи призначення на посади, визначені частиною першою цієї статті.

Стаття 11. Рівні володіння державною мовою

1. Класифікація рівнів володіння державною мовою розробляється і затверджується Національною комісією зі стандартів державної мови з урахуванням рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (CEFR).

2. За результатами проведеного іспиту на визначення рівня володіння державною мовою особа отримує державний сертифікат про рівень володіння державною мовою (далі - державний сертифікат), що засвідчує один з рівнів за шкалою, встановленою частиною третьою цієї статті.

3. Шкала рівнів володіння державною мовою визначає три загальні рівні навичок: початковий рівень А, середній рівень В та рівень вільного володіння мовою С.

Державний сертифікат **початкового рівня першого ступеня (A1)** засвідчує, що особа розуміє і може вживати загальні вирази та найпростіші фрази, необхідні для задоволення конкретних потреб, зокрема представити себе чи іншу особу, запитати і відповісти на запитання про себе (місце проживання, родину, особисті речі тощо); може взаємодіяти на простому рівні, якщо співрозмовник говорить повільно і чітко та готовий допомогти.

Державний сертифікат **початкового рівня другого ступеня (A2)** засвідчує, що особа розуміє та може вживати окремі фрази та широко вживані вирази, пов'язані з конкретними сферами повсякденного життя (елементарна інформація про себе та свою сім'ю, здійснення покупок, місцева географія, працевлаштування тощо); може спілкуватися у ситуації, коли необхідний простий і безпосередній обмін інформацією на звичні теми.

Державний сертифікат **середнього рівня першого ступеня (B1)** засвідчує, що особа розуміє основний зміст чіткої, стандартної інформації на теми, близькі і часто вживані на роботі, у навчанні, під час дозвілля тощо. Рівень знання української мови дає змогу впоратися в більшості ситуацій, що можуть виникнути під час подорожі Україною. Особа може просто і

долодно висловлюватися, зокрема на теми, що належать до особистих зацікавлень; здатна описати особистий досвід, події, мрії, плани, надати стислі пояснення щодо точки зору на деякі події.

Державний сертифікат **середнього рівня другого ступеня (B2)** засвідчує, що особа може розуміти основні ідеї комплексного тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, включаючи спеціалізовані дискусії за своїм фахом; може спілкуватися з носіями мови з таким ступенем швидкості та спонтанності, який уможливорює регулярні відносини з ними, не викликаючи труднощів для жодної зі сторін; може чітко і докладно висловлюватися з багатьох тем, зокрема висловлювати свою думку з певного питання, наводячи переваги і недоліки різних позицій.

Державний сертифікат **рівня вільного володіння першого ступеня (C1)** засвідчує, що особа може розуміти широкий спектр складних і великих за обсягом текстів та розпізнавати в них прихований зміст; може висловлюватися швидко і спонтанно без помітних ускладнень, пов'язаних з пошуком засобів вираження, легко і точно використовувати українську мову у спілкуванні, навчанні та для досягнення професійних цілей; може чітко, структуровано і докладно висловлюватися зі складних тем, демонструючи володіння знаннями правил граматики.

Державний сертифікат **рівня вільного володіння другого ступеня (C2)** засвідчує, що особа легко розуміє практично все, що чує або читає, може узагальнити інформацію з різних усних чи письмових джерел, зробити аргументований виклад у логічній, послідовній формі, а також висловлюватися спонтанно, швидко і точно, передаючи найтонші відтінки смислу навіть у складних ситуаціях.

Стаття 12. Робоча мова діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності

1. Робочою мовою діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності, у тому числі мовою засідань, заходів, зустрічей та мовою робочого спілкування, є державна мова.

Робочою мовою діяльності закордонних дипломатичних установ України, інших державних представництв за кордоном є державна мова.

2. У разі якщо під час засідання, заходу або зустрічі використовується інша мова, ніж державна, має бути забезпечений переклад державною мовою.

3. Робочою мовою міжнародних заходів, засідань, зустрічей є державна та/або інша мова, визначена організаторами чи міжнародним договором. Під час засідань, зустрічей та робочого спілкування визначеного кола осіб з іноземцями чи особами без громадянства може застосовуватися інша мова, прийнятна для учасників.

Стаття 14. Застосування державної мови в судочинстві

1. У судах України судочинство провадиться, а діловодство здійснюється державною мовою.

2. У судовому процесі може застосовуватися інша мова, ніж державна, у порядку, визначеному процесуальними кодексами України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

3. Суди ухвалюють рішення та оприлюднюють їх державною мовою у порядку, встановленому законом. Текст судового рішення складається з урахуванням стандартів державної мови.

Стаття 15. Застосування державної мови у Збройних Силах України та інших військових формуваннях

1. Мовою нормативних актів, документації, діловодства, команд, навчання, виховних заходів, іншого статутного спілкування та службової діяльності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до закону, є державна мова.

Стаття 16. Застосування державної мови в органах правопорядку, розвідувальних органах, державних органах спеціального призначення з правоохоронними функціями

1. Мовою нормативних актів, документації, діловодства, службової діяльності та спілкування з громадянами України в органах правопорядку, розвідувальних органах, державних органах спеціального призначення з правоохоронними функціями є державна мова.

2. З особою, яка не розуміє державної мови, працівник органу правопорядку, розвідувального органу, державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями може спілкуватися мовою, прийнятною для сторін, а також за допомогою перекладача.

Стаття 20. Державна мова у сфері трудових відносин

1. Ніхто не може бути примушений використовувати під час перебування на роботі та виконання обов'язків за трудовим договором іншу мову, ніж державна, крім випадків:

а) обслуговування споживачів та інших клієнтів, які є іноземцями чи особами без громадянства;

б) створення юридичних, технічних, інформаційно-рекламних текстів та інших повідомлень і документів (у тому числі усних), адресатами яких є іноземці чи особи без громадянства, юридичні особи, органи і посадові особи іноземних держав і міжнародних організацій.

2. Трудові договори в Україні укладаються державною мовою, що не перешкоджає використовувати сторонам трудового договору його переклад.

Стаття 21. Державна мова у сфері освіти

1. Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.

Держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти.

Особам, які належать до національних меншин України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини України. Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) із навчанням мовою відповідної національної меншини України поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням державною мовою.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, гарантується право на вивчення мови відповідних корінного народу чи національної меншини України в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства.

Особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання жестовою мовою та на вивчення української жестової мови.

2. Заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови, зокрема заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі з використанням державної мови.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, іноземцям та особам без громадянства створюються належні умови для вивчення державної мови.

3. Мовою зовнішнього незалежного оцінювання за результатами здобуття повної середньої освіти та вступних випробувань є державна мова, крім зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов.

5. У закладах освіти відповідно до освітньої програми одна або декілька дисциплін можуть викладатися двома чи більше мовами – державною мовою, англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу.

6. За бажанням здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти заклади освіти створюють можливості для вивчення ними мови корінного народу, національної меншини України як окремої дисципліни.

9. Особливості використання мов в окремих видах та на окремих рівнях освіти визначаються спеціальними законами.

Стаття 22. Державна мова у сфері науки

1. Мовою науки в Україні є державна мова.

2. Наукові видання публікуються державною мовою, англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу. У разі публікації англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу опубліковані матеріали мають супроводжуватися анотацією та переліком ключових слів державною мовою.

3. Дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, доктора мистецтва, доктора наук, або у передбачених законом випадках наукові доповіді у разі захисту наукових

досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях, а також автореферати та відгуки опонентів виконуються державною мовою або англійською мовою.

Для статей, опублікованих у міжнародних фахових виданнях іншими, ніж англійська, мовами, спеціалізована вчена рада своїм рішенням може зобов'язати надати переклад або коротку анотацію статті державною мовою.

4. Публічний захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, доктора мистецтва, публічний захист наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей для присудження ступеня доктора наук здійснюється державною мовою або, за бажанням здобувача, англійською мовою.

5. Мовою публічних наукових заходів (наукові конференції, круглі столи, симпозиуми, семінари, наукові школи тощо) може бути державна мова та/або англійська мова.

Мовою публічних наукових заходів на тему певної іноземної мови (мовознавство) або іноземної літератури може бути відповідна іноземна мова.

Якщо проведення наукового заходу здійснюється іноземною мовою, організатори зобов'язані повідомити про це учасників заходу заздалегідь. У такому разі здійснення перекладу державною мовою не є обов'язковим.

6. За будь-яких обставин особа, яка бере участь у будь-якому публічному науковому заході, не може бути позбавлена права використовувати державну мову.

Стаття 23. Державна мова у сфері культури

2. Мовою проведення культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів є державна мова. Застосування інших мов під час таких заходів дозволяється, якщо це виправдано художнім, творчим задумом організатора заходу, а також у випадках, визначених законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України. Положення цієї частини не поширюються на застосування мов під час виконання та/або відтворення пісень, інших музичних творів з текстом, фонограм.

Супровід (конферанс) культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів в Україні здійснюється державною мовою. У разі якщо супровід (конферанс) здійснює особа, яка не володіє державною мовою, організатор забезпечує синхронний або послідовний переклад такого виступу державною мовою. Особливості супроводу (конферансу) культурно-мистецьких та видовищних заходів в Україні, що проводяться на виконання міжнародних зобов'язань перед Європейською мовною спілкою, визначаються домовленістю сторін. Законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України можуть встановлюватися особливості використання мов корінних народів, національних меншин України під час супроводу (конферансу) культурних заходів, організованих відповідною меншиною.

3. Оголошення, афіші, інші інформаційні матеріали про культурно-мистецькі та видовищні заходи і вхідні квитки виготовляються державною мовою. В оголошеннях, афішах, інших інформаційних матеріалах допускається використання інших мов поряд з державною мовою, при цьому текст іншою мовою не може бути більшим за обсягом та шрифтом, ніж текст державною мовою. Вимоги щодо розміру шрифту не є обов'язковими при написанні власних імен виконавців, назв колективів і творів, охоронюваних законом торговельних марок (знаків для товарів і послуг).

4. Публічне виконання та/або публічний показ театральної вистави іншою мовою, ніж державна, в державному чи комунальному театрі супроводжуються перекладом державною мовою за допомогою субтитрів, звукового перекладу чи в інший спосіб.

5. Мовою музейної справи та мистецьких виставок є державна мова.

Музейний облік у музеях усіх форм власності здійснюється державною мовою.

Інформація про музейні предмети, що демонструються в музеях та на мистецьких виставках, подається державною мовою. Поряд з державною мовою інформація про музейні предмети може дублюватися іншими мовами. У письмовій інформації про музейні предмети напис іншою мовою розміщується нижче або праворуч від напису державною мовою. Розмір шрифтів тексту інформації про музейні предмети державною мовою має бути не меншим за розмір шрифтів відповідного тексту іншою мовою. Аудіовізуальна інформація про музейні предмети державною мовою має бути виконана не менш розбірливо, гучно та зрозуміло, ніж відповідна інформація іноземною мовою.

Інформаційна продукція про музей чи виставку виконується державною мовою, а за потреби – також іншими мовами.

6. Мовою поширення та демонстрування фільмів в Україні є державна мова.

Фільми, вироблені суб'єктами кінематографії України, розповсюджуються та демонструються в Україні з мовною частиною звукового ряду, виконаною державною мовою, у тому числі шляхом дублювання або озвучення. *Національні фільми можуть демонструватися кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів відповідно до Закону України «Про кінематографію». У разі використання в мовній частині звукового ряду, виконаній державною мовою, у тому числі шляхом дублювання або озвучення, реплік іншими мовами такі репліки мають бути озвучені чи субтитровані державною мовою. Сумарна тривалість субтитрованих реплік, виконаних іншими мовами у фільмі, не може перевищувати 10 відсотків сумарної тривалості всіх реплік у цьому фільмі.*

Фільми, не визначені абзацом другим цієї частини, розповсюджуються та демонструються в Україні дубльованими або озвученими державною мовою. Порядок із державною мовою іноземні фільми можуть містити аудіодоріжки, виконані іншими мовами.

Кіновидовищні заклади можуть демонструвати іноземні фільми мовою оригіналу, супроводжуючи субтитруванням державною мовою.

Стаття 24. Державна мова у сфері телебачення і радіомовлення

1. Телерадіоорганізації здійснюють мовлення державною мовою. Обов'язковий (мінімальний) обсяг мовлення державною мовою для телерадіоорганізацій окремих категорій встановлюється Законом України «Про телебачення і радіомовлення».

Стаття 25. Державна мова у сфері друкованих засобів масової інформації

1. Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою.

Друковані засоби масової інформації можуть видаватися іншими, ніж державна, мовами за умови, що одночасно з відповідним тиражем видання іноземною мовою видається тираж цього видання державною мовою. Усі мовні версії повинні видаватися під однаковою назвою, відповідати одна одній за змістом, обсягом та способом друку, а їх випуски повинні мати однакову нумерацію порядкових номерів і видаватися в один день.

2. Розповсюдження за передплатою друкованих засобів масової інформації, виданих мовами, іншими ніж державна, допускається за умови забезпечення їх засновниками (співзасновниками) можливості передплати в Україні такого самого видання державною мовою.

4. У кожному місці розповсюдження друкованих засобів масової інформації друковані засоби масової інформації державною мовою мають становити не менше 50 відсотків назв друкованих засобів масової інформації, що розповсюджуються в цьому місці.

Стаття 26. Державна мова у сфері книговидавання та книгорозповсюдження

1. Видавець, внесений до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, зобов'язаний видавати державною мовою не менше 50 відсотків усіх виданих ним упродовж відповідного календарного року назв книжкових видань.

Ця вимога не поширюється на видавничу продукцію, видану кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів чи національних меншин України за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів відповідно до закону щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України.

2. Частка книжкових видань державною мовою у загальній кількості назв книжкових видань, наявних у продажу в кожній книгарні або іншому закладі, що здійснює книгорозповсюдження, має становити не менше 50 відсотків.

3. Держава сприяє виданню та поширенню творів української літератури, перекладу і виданню державною мовою іномовної літератури.

Стаття 29. Державна мова у сфері публічних заходів

1. Мовою публічних заходів є державна мова, якщо інше не встановлено цим Законом.

Публічними заходами для цілей цього Закону є, зокрема, збори, конференції, мітинги, виставки, навчальні курси, семінари, тренінги, дискусії, форуми, інші заходи, доступні або відкриті для учасників таких заходів вільно чи за запрошенням, за плату чи безоплатно, постійно, періодично, одноразово або час від часу, що організуються повністю або частково органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними установами,

організаціями, а також суб'єктами господарювання, власниками (засновниками, учасниками, акціонерами) яких є держава або територіальна громада незалежно від частки цієї власності.

У разі застосування під час публічного заходу іншої мови, ніж державна, його організатор зобов'язаний забезпечити синхронний або послідовний переклад державною мовою, якщо цього вимагає хоча б один учасник публічного заходу.

Стаття 30. Державна мова у сфері обслуговування споживачів

1. Мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова.

3. На прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін.

5. Інформація про товари та послуги на території України надається державною мовою.

6. Виробники (виконавці, продавці) в Україні всіх форм власності надають споживачам інформацію про вироби (товари), роботи чи послуги державною мовою. Така інформація може дублюватися будь-якою іншою мовою.

Стаття 32. Державна мова у сфері реклами

1. Мовою реклами в Україні є державна мова.

2. У друкованих засобах масової інформації, що видаються однією з офіційних мов Європейського Союзу, допускається розміщення реклами тією мовою, якою видається такий друкований засіб масової інформації.

3. Мовою реклами на телебаченні і радіо є державна мова.

Мовою реклами, що розповсюджується телерадіоорганізаціями закордонного мовлення, телерадіоорганізаціями, які здійснюють мовлення однією або кількома офіційними мовами Європейського Союзу, поряд з державною мовою можуть бути офіційні мови Європейського Союзу.

Особливості використання в рекламі кримськотатарської мови, інших мов корінних народів, національних меншин України встановлюються законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України.

Офіційні мови ЄС: англійська, болгарська, грецька, данська, естонська, ірландська, іспанська, італійська, латиська, литовська, мальтійська, нідерландська, німецька, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, угорська, фінська, французька, хорватська, чеська, шведська. Не є офіційними мовами ЄС, попри те, що є державними мовами країн-членів ЄС: люксембурзька мова – офіційна мова Люксембургу; турецька мова – офіційна мова Кіпру.

Стаття 33. Державна мова у сфері охорони здоров'я

1. Мовою у сфері охорони здоров'я, медичної допомоги та медичного обслуговування є державна мова.

2. На прохання особи, яка звертається за наданням медичної допомоги чи послуг з медичного обслуговування, її персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін.

5. Заклади охорони здоров'я використовують у своїх документах медичну термінологію відповідно до стандартів, визначених Національною комісією зі стандартів державної мови.

Стаття 34. Державна мова у сфері спорту

1. Спортивні заходи, у тому числі міжнародні, проводяться в Україні державною мовою.

Спеціальні іншомовні терміни, що вживаються в окремих видах спорту, можуть використовуватися без перекладу.

2. Інформаційні та інші оголошення під час проведення спортивного заходу виконуються державною мовою. Під час міжнародних заходів такі оголошення можуть дублюватися іншими мовами.

Стаття 36. Державна мова у сфері транспорту

1. Послуги у сфері транспорту в Україні надаються державною мовою.

2. У всіх видах пасажирського транспорту, на залізничних вокзалах, автовокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах мовою інформації, оголошень, повідомлень, написів, довідкових служб є державна мова. У разі потреби ця інформація може дублюватися англійською мовою, а в міжнародному пасажирському сполученні також офіційною мовою (мовами) країни, сполучення з якою здійснює відповідний транспортний засіб.

3. Мовою обслуговування пасажирів у транспорті є державна мова. *На прохання пасажирів його індивідуальне обслуговування може здійснюватися іншою мовою, прийнятною для сторін.*

5. Назви аеропортів, портів, станцій, зупинок, власні назви транспортних засобів подаються державною мовою за правилами українського правопису. Поряд з державною мовою зазначені назви можуть передаватися за допомогою літер латинської абетки відповідно до звучання державною мовою. У назвах аеропортів можуть застосовуватися спеціальні ідентифікатори (коди), що складаються з літер латинської абетки і присвоюються аеропортам міжнародними організаціями.

Стаття 40. Державна мова в іменах

1. Прізвища, імена та по батькові громадян України виконуються державною мовою відповідно до правил українського правопису, передаються шляхом транслітерації за допомогою літер відповідного алфавіту згідно із звучанням державною мовою та не перекладаються іншими мовами.

Стаття 41. Застосування державної мови в географічних назвах та назвах об'єктів топоніміки

1. Географічні назви, а також назви скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів та інших об'єктів топоніміки населених пунктів виконуються державною мовою.

2. Назви об'єктів топоніміки не перекладаються іншими мовами, а передаються в офіційних документах, засобах масової інформації, картографічних, довідкових, енциклопедичних, навчальних та інших виданнях за допомогою літер відповідного алфавіту згідно із звучанням державною мовою.

Стаття 49. Уповноважений із захисту державної мови

1. З метою сприяння функціонуванню української мови як державної у сферах суспільного життя, визначених цим Законом, на всій території України діє Уповноважений із захисту державної мови.

4. З метою реалізації покладених на нього завдань Уповноважений здійснює такі повноваження:

1) подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо забезпечення ефективної реалізації державної політики, спрямованої на захист державної мови, всебічний розвиток і функціонування державної мови у сферах суспільного життя, визначених цим Законом, на всій території України, сприяння задоволенню мовних потреб українців, які проживають за межами України;

2) забезпечує моніторинг виконання законодавства про державну мову, державних цільових програм забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної;

3) розглядає скарги фізичних і юридичних осіб на дії та бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій всіх форм власності, інших юридичних і фізичних осіб щодо дотримання вимог законодавства про державну мову;

5) складає протоколи та застосовує стягнення у випадках, встановлених законом;

5. Уповноважений щороку готує і не пізніше 1 травня року, наступного за звітним, подає Кабінету Міністрів України та представляє громадськості річний публічний звіт про свою діяльність і про стан дотримання цього Закону разом з висновками та рекомендаціями.

Стаття 50. Призначення та звільнення Уповноваженого із захисту державної мови

1. Уповноваженого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України.

4. Кандидатом на посаду Уповноваженого може бути рекомендовано громадянина України віком не молодше 35 років на день подання, який має вищу освіту, **володіє державною мовою та англійською мовою**, має досвід правозахисної діяльності або досвід діяльності із захисту державної мови та здатний за своїми діловими і моральними якостями, освітнім і професійним рівнями виконувати відповідні посадові обов'язки.

11. Кабінет Міністрів України призначає Уповноваженого строком на п'ять років. Особа може бути призначена на посаду Уповноваженого повторно. Особа не може обіймати посаду Уповноваженого втретє.

Завдання для другої групи

Прочитайте статтю Юлії Макарець «Мовний вимір національної безпеки України) (URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/407371>). Прокоментуйте тези, виписані з неї, та дайте відповіді на запропоновані нижче запитання.

- «Парасолька» національної ідентичності – важливий чинник об'єднання, що забезпечує консолідованість суспільства, згуртованість у протистоянні небезпекам та у розв'язанні внутрішніх проблем. Одним зі стержнів каркасу такої «парасольки» є національна мова як ознака належності до кола «своїх» у суспільстві та водночас – як засіб самоідентифікації як «свого» в ньому та відмежування себе від «чужих».

- Мовні конфлікти, що виникають у суспільстві, ніколи не бувають суто мовними. Ситуація навколо питання про можливість офіційної двомовності в Україні, яке активно експлуатували політики впродовж років незалежності, чи не найяскравіше ілюструє тезу, що боротьба за мову – символ боротьби за владу. Тож не дивно, що розпалене протистояння «російськомовного» Сходу й «україномовного» Заходу України багато хто сприймає саме в мовному вимірі.

- Як форма самоорганізації, самовизначення і самовираження певної нації саме національна держава виявила найбільшу стійкість. Тільки єдність людей на основі спільних для всіх системи цінностей, мови, культури та звичаїв може виявитися достатньо міцною з одного боку – для захисту від зовнішніх загроз, з іншого – для спільного неконфліктного проживання на певній території, тобто утворити суверенну державу. Тому кожна молода держава починає існування з того, що чітко окреслює свої кордони, як територіальні, так і культурні, інформаційні й мовні.

- Замовчування ж проблеми, яка й надалі загрожує цілісності суспільства та безпеці держави, залишаючи Україну в межах культурного й інформаційного поля Росії, – не вихід, оскільки проблема може у відповідний момент набрати нових обертів.

- Зберігати і підкреслювати власну самобутність, зокрема й мовну унікальність, природно для кожної нації, що реалізувала своє право на самовизначення й спромоглася утворити самостійну державу. Це потрібно зважаючи на те, що держава, до складу якої територія цієї спільноти входила раніше, завжди намагатиметься продовжувати просувати тут власні інтереси. Ставка на винятково політичний та економічний розвиток із відкладанням культурного, освітнього й мовного питань як надто дражливих і витратних, а тому неактуальних в економічно слабкій молодій країні, – запорука політичного програшу. Бо члени суспільства об'єднуються передусім не навколо політичних переконань чи економічних інтересів (це надто абстрактні поняття, щоб набути особистісної цінності для пересічного громадянина), а навколо мови й культури.

- Національна мова – не тільки культурне надбання, а й одна із підвалин захисту державою свого права на існування.

- Хоча Україна і проголосила незалежність, але вона ніколи не виходила з поля інтересів Росії, завжди лишалася в її інформаційному просторі. Значною мірою цьому сприяла мовна політика України: держава не спромоглася на мовне законодавство, яке б надійно захистило її мовний кордон і перетворити мову на чинник національної інтеграції й безпеки.

- Відповідно до ст. 1 чинного Закону України «Про основи національної безпеки України» «національна безпека» передбачає захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечені сталий розвиток суспільства та своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Один із пріоритетних інтересів (згідно з а. 6 ст. 6 цього ж закону) – «забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1433]. Тож те, що національна безпека має мовний вимір, а мовні інтереси є «життєво важливими» «інтелектуальними і духовними цінностями українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні» [Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1433], уже давно офіційно визнано і законодавчо закріплено й нібито не потребує наукового обґрунтування чи широкого громадського обговорення. Однак реальний стан речей доводить, що або державним мужам досі не вистачає глибинного усвідомлення змісту цієї тези, або ж її ігнорують зумисне, ставлячи під загрозу національну безпеку України. Досі тільки на папері існує юридична відповідальність за

порушення щодо української мови як державної, досі не створено реальних органів контролю за додержанням норм, що визначають державний статус української мови тощо.

Мова – важливий вимір національної безпеки. Тому зміцнення позицій державної мови присутньо зміцнить Україну у протистоянні з колишнім колонізатором і сьогоднішнім агресором. Допоки система української мови зазнає деструктивних впливів, її носії масово маргіналізуються, що позбавляє їх лінгвістичного коду, який уможлиблює збереження унікальної національної картини світу, небезпека є і для всієї держави, громадяни якої стають сприйнятливішими до інформаційної пропаганди з боку держави-агресора. Уряд має проводити дії щодо популяризації української мови й провадити чітку проукраїнську мовну політику. Адже нетерпимість до державної мови – вияв нетерпимості до всієї української держави. Мова – це суть кожної національної держави, і яку б державну будівлю українське суспільство не намагалося звести, вона зрештою завалиться, якщо їй бракуватиме фундаменту (За Ю. Макарець).

Запитання до статті

Чому авторка статті з-поміж таких важливих проблем у державі, як забезпечення базових потреб її громадян (охорона здоров'я, майна та ін.), захист їх національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз та ін. виокремлює гарантування культурної та мовної безпеки?

Чи поділяєте Ви міркування авторки статті про те, що одним із стрижнів каркасу «парасольки» національної ідентичності є національна мова?

Чо виявляєте Ви згоду із авторкою статті, що мовні конфлікти, які виникають у суспільстві, ніколи не бувають суто мовними, що боротьба за мову – це боротьба за владу? Обґрунтуйте свою позицію.

Які аргументи наводить авторка статті щодо розпаленого протистояння «російськомовного» Сходу й «україномовного» Заходу України, у якому більшість вбачає лише мовний вимір?

Чи вважаєте Ви, що мовні конфлікти – лише один із симптомів глибоких тектонічних розривів у суспільстві, що площина їх розв'язання виходить за межі власне лінгвістики, культури, освіти? Обґрунтуйте свою позицію.

Чи існує, на Вашу думку, зв'язок між ефективним врегулюванням мовного питання і збереженням єдності нації, усуненням сепаратистських настроїв у суспільстві? Чи гарантує це національну безпеку?

Чому «мовне» питання для молодих держав, які до проголошення незалежності зазнавали політики асиміляції з боку держави-колонізатора, є настільки важливим, що може сповільнити економічний, політичний і культурний поступ таких держав?

Авторка зазначає, що залежно від політичної волі держав, що здобули незалежність, в одних випадках унаслідок може розвинутися мовний конфлікт, в інших – мовний поділ, який з часом втрачатиме чіткі обриси і не стане причиною соціального розколу. Який варіант розвинувся в Україні? Чому?

Чи вважаєте Ви, що державна мова – невіддільна частина національної ідеї? Чому?

Чому кожна молода держава, на думку авторки, повинна починати існування з чіткого окреслення своїх територіальних, культурних, інформаційних і мовних кордонів?

Оберіть із переліку праць закордонних та вітчизняних науковців, представленого у статті, джерело, у якому запропоновані міркування щодо мовної ситуації в Україні, чинників, які її зумовили, та шляхів розв'язання проблеми. Опрацювавши обране джерело, висловіть власні міркування щодо окресленої проблеми та шляхів її розв'язання.

Чи вважаєте Ви, що мовна ситуація в Україні zdeформована? Якщо так, то до чого призведе замовчування проблеми? Чи загрожує цілісності суспільства та безпеці держави ситуація, якщо Україна перебуватиме в межах культурного й інформаційного поля держави-агресорки?

Чи вважаєте ви, що зберігати і підкреслювати мовну унікальність – шлях до самостійності держави? Аргументуйте свою відповідь.

Чому ставка винятково на політичний та економічний розвиток економічно слабкої молоді держави й відкладання розв'язання її культурних, освітніх і мовних проблем, на думку авторки статті, – запорука політичного програшу?

Прокоментуйте приклади, які наводить авторка статті на користь тези «національна мова – не тільки культурне надбання, а й одна із підвалин захисту державою свого права на існування».

Чи імпонує Вам система культурно-просвітницьких і політико-правових заходів щодо національної мови уряду Ізраїлю?

Чи поділяєте Ви міркування, що державна мова – чинник об'єднання різних етнічних груп, які населяють певну територію, у єдину націю?

Чому авторка статті вважає, що мовна строкатість території не може стати на заваді успішному функціонуванню тільки однієї мови як державної? Які приклади на користь своєї позиції вона наводить? и вважаєте Ви ці приклади переконливими? Якщо ні, то наведіть свої контраргументи.

Чому, на Вашу думку, мова колишнього колонізатора не може об'єднати населення?

Чи поділяєте Ви міркування авторки статті про те, що якщо офіційна мова не стає чинником національної безпеки, то мовне питання в державі перетворюються на чинник загрози її цілісності?

Упродовж тривалого часу загальними ознаками мовної ситуації України вважали поділ країни на російськомовний Схід та україномовний Захід. Чи поділяєте Ви такі міркування? Аргументуйте свою позицію.

Чи створене, на Вашу думку в Україні мовне законодавство, яке надійно захищає її мовний кордон як чинник національної інтеграції й безпеки?

Чому незалежна Україна не виходить з поля інтересів держави-агресорки? Чи сприяють цьому українські політики, які роздувають ідею офіційної двомовності?

Чому ідея мовної диференціації в Україні стала ефективним інструментом політичних маніпуляцій і розпалювання внутрішніх конфліктів?

Прокоментуйте аргументи судді Конституційного Суду України, який висловив особливу думку щодо провадження у справі про підтвердження правового статусу української мови як державної і назвав ухвалу суду неконституційною.

Чи придатні, на Вашу думку, для України бельгійська та канадська моделі регулювання мовних відносин? Обґрунтуйте свою позицію, скориставшись міркуваннями авторки щодо цієї проблеми. Чому ці держави офіційно визнали одна двомовність, інша – багатомовність? Чи дозволило це усунути конфлікти на мовному ґрунті?

Які історичні події сприяли тому, що сьогодні другою за кількістю етнічною групою на українських землях є росіяни?

Чи поділяєте Ви міркування О. Яковлевої, на яку покликається авторка статті («Домінування мов колонізаторів над мовами титульних націй таїть... небезпеки: перша – під назвою «незавершена незалежність», без повного процесу деколонізації, внаслідок чого у ближчій чи дальшій перспективі можливе повернення... України до попереднього колоніального стану»)?

Чи поділяєте Ви міркування авторки статті про те, що Україні так і не вдалося повністю відокремитися від держави-агресорки, оскільки російська мова – потужний канал її присутності на українській території та запорука успішної пропаганди?

Прокоментуйте представлені у статті результати опитування, яке провела соціологічна група «Рейтинг» з метою виявлення ставлення українських громадян до проголошення незалежності України та до визнання Голодомору 1932–1933 рр.

геноцидом проти українського народу. Які верстви населення України виявилися найвразливішими щодо російської пропаганди?

Чи погоджуєтесь Ви із висновком, що його робить автор статті, проаналізувавши результати опитування: розмитість національної ідентичності багатьох громадян України послаблює націю в боротьбі із зовнішнім агресором і створює йому плацдарм для подальших актів агресії; не національність, а мова є більш вичерпною ознакою патріотизму?

Прокоментуйте міркування Л. Масенко, представлені у статті: «Ефективнішого за мову чинника консолідації суспільства знайти важко, і якщо ним не користатися, а й далі консервувати умови для поширення мови колишнього колонізатора, то Україна ризикуватиме розвиватися не як незалежна, а як постколоніальна держава».

Які кроки для поліпшення мовної ситуації в Україні, що зробив уряд, авторка статті вважає позитивними? Чи достатньо, на Вашу думку, цих заходів з урахуванням того, що Україна століттями зазнавала політики зросійщення? Які заходи запропонували б Ви?

Чи поділяєте Ви думку авторки про те, що державним мужам не вистачає глибинного усвідомлення змісту окресленої проблеми або вони її ігнорують зумисне, ставлячи під загрозу національну безпеку України? Чи потрібно, на Вашу думку, створювати органи контролю за додержанням норм, що визначають державний статус української мови?

Прокоментуйте тези: «зміцнення позицій державної мови посутньо зміцнить Україну у протистоянні з колишнім колонізатором і сьогодишнім агресором»; «нетерпимість до державної мови – вияв нетерпимості до всієї української держави».

У який спосіб, на Вашу думку, можна зберегти унікальну національну картину світу?

Чи не видається Вам надто категоричним висновок, зроблений авторкою статті: «яку б державну будівлю українське суспільство не намагалося звести, вона зрештою завалиться, якщо їй бракуватиме фундаменту»?

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Прочитайте статтю П. М. Ямчук «Філософія буття української мови в ціннісно-смысловому контексті ХХ–ХХІ століть». Послуговуючись прикладами, наведеними у статті, доведіть, що в основі стилістичної системи сучасної української літературної мови відображена філософія її буття як джерела й репрезентанта національної свідомості та культури.

Завдання 2. Ознайомтесь із основними положеннями статті О. Кучерук «Естетичний коментар як засіб формування культури мовлення». Прокоментуйте фрагмент з неї: *«У процесі функціонування мови суттєву роль відіграють виражальні засоби, які посилюють головні елементи мовленнєвої комунікації. Таким чином, естетична функція є похідною і водночас вона збагачує комунікативну, надає мовленню образності, кожна з них не може діяти на повну силу відірвано одна від одної».*

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Підготуйте повідомлення (усне або письмове) на одну із запропонованих тем, скориставшись текстом Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та інформацією, вміщеною у статтях Ю. С. Макарець «Мовний вимір національної безпеки України», Ямчук П. М. «Філософія буття української мови в ціннісно-смысловому контексті ХХ–ХХІ століть» та Кучерук О. «Естетичний коментар як засіб формування культури мовлення». Обґрунтуйте свою позицію.

Теми для повідомлення:

- *Актуальні питання державної мовної політики.*
- *Утвердження державотворчих і суспільних функцій української мови та розширення сфери її використання.*

Запитання і завдання для самоконтролю

Які функції виконує мова в суспільстві?

Які законодавчі документи визначають статус української мови як державної в Україні? Прокоментуйте їх основні положення.

Розкрийте зміст поняття «мовна політика».

Назвіть найістотніші ознаки літературної мови.

Які ознаки визначають мову професійного спілкування як функційного різновиду української літературної мови?

Які чинники визначають високий рівень сформованості професійної мовно-комунікативної компетенції?

Чи вважаєте Ви, що мовні конфлікти – лише один із симптомів глибинних тектонічних розривів у суспільстві, що площина їх розв’язання виходить за межі власне лінгвістики, культури, освіти? Обґрунтуйте свою позицію.

Чи існує, на Вашу думку, зв’язок між ефективним врегулюванням мовного питання і збереженням єдності нації, усуненням сепаратистських настроїв у суспільстві? Чи гарантує це національну безпеку?

Чи вважаєте Ви, що державна мова – невіддільна частина національної ідеї? Чому?

Чи повинна молода держава починати своє існування з чіткого окреслення своїх територіальних, культурних, інформаційних і мовних кордонів? Свої міркування аргументуйте.

Прокоментуйте чинники, що, на Вашу думку, зумовлюють мовну ситуацію в Україні. Чи вважаєте Ви, що мовна ситуація в Україні zdeформована? Якщо так, то до чого призведе замовчування проблеми? Чи загрожує цілісності суспільства та безпеці держави ситуація, якщо Україна перебуватиме в межах культурного й інформаційного поля держави-агресорки?

Чи вважаєте ви, що зберігати і підкреслювати мовну унікальність – шлях до самостійності держави? Аргументуйте свою відповідь.

Чи поділяєте Ви міркування, що державна мова – чинник об’єднання різних етнічних груп, які населяють певну територію, у єдину націю?

Чи поділяєте Ви міркування про те, що якщо офіційна мова не стає чинником національної безпеки, то мовне питання в державі перетворюється на чинник загрози її цілісності?

Чи створене, на Вашу думку в Україні мовне законодавство, яке надійно захищає її мовний кордон як чинник національної інтеграції й безпеки?

Чи поділяєте Ви міркування про те, що Україні так і не вдалося повністю відокремитися від держави-агресорки, оскільки російська мова – потужний канал її присутності на українській території та запорука успішної пропаганди?

Чи послаблює націю в боротьбі із зовнішнім агресором і створює йому плацдарм для подальших актів агресії розмитість національної ідентичності багатьох громадян України ?

Які кроки уряду для поліпшення мовної ситуації в Україні Ви вважаєте ефективними? Чи потрібно, на Вашу думку, створювати органи контролю за додержанням норм, що визначають державний статус української мови?

Інформаційні матеріали до теми

Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння певної системи загальних і професійних знань, а також оволодіння основними способами розв'язання професійних завдань, тобто опанування фахівцем *наукового дискурсу професії*. Професійно-орієнтований характер мовлення майбутнього фахівця забезпечує навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спілкуванням)», мета якої – сформувати в здобувачів вищої освіти високий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній і писемній формах; виробити навички практичного володіння мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами.

З-поміж основні завдання курсу виокремимо такі: виховувати повагу до української літературної мови, усвідомлюючи її статус як державної; забезпечити досконале володіння нормами сучасної української літературної мови та дотримання вимог культури усного і писемного мовлення у сфері професійного спілкування; навчити грамотно укладати тексти ділових документів.

Перелік умінь і навичок, формуванню яких у майбутніх реабілітологів сприятиме навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: застосовувати норми сучасної української літературної мови відповідно до комунікативних намірів у професійній діяльності; сприймати, відтворювати, редагувати тексти офіційно-ділового і наукового стилів; розуміти значення термінів, професіоналізмів та доцільно вводити їх у текст; готувати промови, повідомлення на задану тему; складати різні типи документів, правильно добираючи мовні засоби, що репрезентують їх специфіку; послуговуватися лексикографічними джерелами (словниками, енциклопедіями) та іншою допоміжною довідковою літературою.

Мову професійного спілкування більшість дослідників витлумачує як форму сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері.

Про мову як важливий чинник буття нації та її самовираження писали неодноразово і закордонні, і вітчизняні науковці, озвучували цю тезу політики, громадські й мистецькі діячі. Особливості мовної ситуації, що склалася в Україні, та чинники, що її зумовили, на наукових засадах проаналізовано в колективних монографіях «Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації» (2006–2008) та «Мовна ситуація в Україні: між конфліктом та консенсусом» (2008 р.), в наукових розвідках і публіцистичних працях Лариси Масенко («Мова і політика» (1999), «Мова і суспільство: Постколоніальний вимір» (2004), «(У)мовна (У)країна» (2007), «Суржик: між мовою і язиком» (2011)). Окремі аспекти мовного виміру існування нації та держави, а також мовної ситуації України представлені в монографіях Галини Євсєєвої («Державна мовна політика та українська національна ідея», 2010), Олени Рудь («Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі», 2012), Ярослава Радевича-Винницького («Мова і нація: тези про місце і роль мови в національному відродженні України», 2003; «Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання», 2011), Романа Лозинського («Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд)», 2008), Ореста Ткаченка («Українська мова: сьогодення й історична перспектива», 2014) та ін.

Мовне питання – сфера наукових інтересів не лише філологів. Так, юристи аналізують політико-правові аспекти проблеми (праці Світлани Савойської: «Українська мова як державна: освіта, політика» (2009), «Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації національної єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації» (2011), «Мовна політика у сучасній Україні: деструктивні і конструктивні виміри» (2015)). Дисертації з мовної політики України в галузях політології, права, державного управління виконали Ганна Панченко (2011), Олена Сергєєва (2011), Юлія Череднюк (2011), Денис Грицяк (2012), Оксана Ялова (2012), Ольга Лопушанська (2013) та ін.

Та все ж українські реалії і висновки у працях вище названих дослідників свідчать, що моделі регулювання мовних відносин, яка б дала змогу з часом вирівняти zdeформовану мовну ситуацію України, ще або не знайдено, або не стає політичної волі для її впровадження. Маєте нагоду висловити власну позицію під час обговорення цього питання на практичному занятті. Радимо скористатися науковим доробком учених, представленим вище.

Сьогодні функціонування української мови як державної визначає закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. (URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/76996.html>). У груповому

завданні представлені окремі статті із цього документа й курсивом виділені положення, на які радимо звернути увагу й прокоментувати їх на практичному занятті.

Чимало проблемних питань щодо мовної політики в Україні та в інших державах висвітлено у статті «Мовний вимір національної безпеки України» (див список літератури до теми), де Юлія Макарець, авторка матеріалів, робить важливий висновок: мова – важливий вимір національної безпеки, тому потрібно зміцнювати позиції державної мови; допоки система української мови зазнає деструктивних впливів, її носії масово маргіналізуються, що позбавляє їх лінгвістичного коду, який уможливило збереження унікальної національної картини світу.

Мовна політика – це система заходів спрямованих на регулювання мовних відносин у державі, зміну та збереження мовної ситуації в державі. Мовна політика забезпечує умови для функціонування мови, визначає сфери її розповсюдження й застосування. Вона є складником національної політики, закріплюється законодавчими актами. Мовна політика спрямована на захист державної мови та дотримання прав мовних меншин. Пріоритетним у мовній політиці є захист природного мовного середовища й забезпечення гідного культурного, інформаційного простору для функціонування усіх мов, що є на території держави. Саме держава регулює мовну ситуацію за допомогою ідеологічних, законодавчих, адміністративних, фінансово-економічних важелів. І саме держава визначає соціальний статус мови.

Мова професійного спілкування – це соціальний варіант сучасної літературної мови, якою користуються представники певної професії. Вона реалізується на основі розмовного, офіційно-ділового та наукового стилів. Метою професійного спілкування є передавання потрібної інформації у процесі виконання спільної діяльності. Професійне спілкування – це обмін діловою інформацією й досвідом роботи для досягнення певного результату. Професійна комунікація здійснюється передусім за допомогою розмовного стилю. Таке спілкування передбачає вживання нормативної літературної лексики, відсутність брутальних слів. Професійне мовлення характеризується правильністю, чистотою, багатством, виразністю, точністю, логічністю, впливовістю, доречністю та доступністю. У процесі професійного спілкування партнери мають дотримуватися загальних норм моралі та правил етикету. Це вимагає від співрозмовників чесності, щирості, толерантності, поваги, а також усвідомлення відповідальності за наслідки професійних дій.

Тема 2. Основи культури української мови

Контрольні питання:

1. Мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора.
2. Поняття мовної норми. Типи мовних норм.
3. Комунікативні ознаки культури мови: правильність, точність, логічність, багатство, чистота, доречність, виразність.
4. Комунікативна професіограма фахівця. Культура мовлення майбутнього фахівця-реабітолога як показник рівня його освіченості, загальної культури, національної самосвідомості, громадянської активності.
5. Мовні стереотипи в комунікації майбутніх реабітологів на різних мовних рівнях, типові помилки та способи їх виправлення.

Здобувачі вищої освіти повинні

знати:

- визначення основних понять теми;
- ознаки мовної норми та її різновиди;
- комунікативні ознаки культури мови;
- складники культури мовлення майбутнього фахівця-реабітолога;
- суть понять «орфографічно-пунктуаційна грамотність», «стилістична виразність», «комунікативна доцільність», «комунікативної оптимальність», «мовна майстерність»;
- мовні стереотипи у професійній комунікації майбутніх реабітологів на різних мовних рівнях;

вміти:

- визначати параметри культури мовлення професійного комунікатора;